

Angeldragende bijen en wespen van twee uiterwaarden van de Maas: de Stalberg en de Isabellegreend

Een verslag van drie leden van de sectie Hymenoptera op weg naar de zomervergadering van de NEV

Hans Nieuwenhuijsen, Peter Megens & Jan Smit

Inleiding

Op doorreis naar de zomervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging in Zuid-Limburg hebben Peter Megens, Hans Nieuwenhuijsen en Jan Smit op één dag (8 juni 2007) twee terreinen van Staatsbosbeheer onderzocht op aculeaten. Eerst werd een bezoek gebracht aan de Stalberg (Arcen), een uiterwaard dat in 2003 door Peter Megens werd geïnventariseerd (Megens 2004) en daarna kwam de Isabellegreend (Merum) aan de beurt. Theo Peeters heeft dit terrein van 1994 tot en met 1997 op aculeaten onderzocht (Peeters 1997).

Globaal kun je de habitat van beide terreinen omschrijven als rivierbegeleidende graslanden (Weeda et al 2006). Beide terreinen hebben ook de aanwezigheid van struweel gemeen. Verschil is er ook. De Stalberg is een kleine, licht naar de rivier hellende, smalle uiterwaard terwijl de Isabellegreend een veel groter en geaccidenteerder schiereiland is met een dijk als ruggengraat en een grote kleibult.

Uiterwaarden blijken bijzonder rijk aan aculeaten. Dat blijkt wel uit de gegevens van Jan Smit (2006). Aan zijn artikel ontleen ik de onderstaande tabel, die ik aanvul met de Stalberg. De getallen daar zijn die van Megens (2004), aangevuld met die van ons.

Tabel 1. Aantallen bijen en wespen in verschillende uiterwaarden.

	Meinerswijk	Loowaard	Millingerwaard	Stalberg	Isabellegreend
Grootte (ha)	240	90	700	20 ?	30
Aantal bijensoorten	110	54	111	51	86
Aantal wespensoorten	113	49	111	32	49

Ter vergelijking: in Nederland komen ongeveer 350 soorten bijen en 350 soorten wespen voor. In grote uiterwaarden, die beheerd worden als natuurontwikkelingsgebied, komt één derde van de Nederlandse bijen en één derde van de Nederlandse wespen voor.

Resultaten

Tabel 2. Arcen, de Stalberg (Ac. 208,5-209,2 / 391,2). Vooral habitat 26: Stroomdalgraslanden (Weeda et al 2006). Natuurdoeltype

Soort	z-klasse	RL categorie	aantal sekse	Bijzonderheden o.a. nestplaats (g = in de grond; h = in dood hout/stengels)
Apidae s.l.				
<i>Andrena chrysosceles</i>	z	TNB	2♂,1♀	Voedselrijk grasland; g
<i>Andrena flavipes</i>	a	TNB	1♂,2♀	Voedselrijk grasland; g
<i>Andrena minutula</i>	z	TNB	2♂,1♀	Overal; g
<i>Anthidiellum strigatum</i>	z	TNB	♀	Bij naaldbomen voor hars voor nest tegen stam; klavers voor nectar
<i>Bombus pascorum</i>	a	TNB	werkster	Overal; g
<i>Colletes fodiens</i>	z	TNB	4♂	Op composieten;g
<i>Dasypoda hirtipes</i>	a	TNB	♂	g
<i>Epeolus cruciger</i>	z	TNB	♂	Broedparasiet van <i>Colletes</i>
<i>Halictus tumulorum</i>	a	TNB	♀	g
<i>Heriades truncorum</i>	z	TNB	♀	h
<i>Hylaeus communis</i>	a	TNB	♀	h
<i>Hylaeus confusus</i>	a	TNB	♀	h
<i>Hylaeus gibbus</i>	z	TNB	♀	h
<i>Hylaeus hyalinatus</i>	a	TNB	♀	h
<i>Lasioglossum fulvicorne</i>	z	TNB	♀	g
<i>Lasioglossum pauxillum</i>	zz	TNB	♀	Langs rivieroever; g
<i>Lasioglossum quadrinotatum</i>	zzz	BE	♀	g
<i>Lasioglossum sexnotatum</i>	zz	KW	♀	g
<i>Megachile circumcincta</i>	zz	BE	♀	g,h
<i>Megachile ligniseca</i>	zz	BE	♂	h
<i>Nomada fabriciana</i>	z	TNB	♀	Broedparasiet <i>A. chrysosceles</i>
<i>Nomada fucata</i>	z	TNB	♀	Broedparasiet <i>A. flavipes</i>
<i>Nomada goodeniana</i>	z	KW	♀	(Broedparasiet <i>A. nitida</i>)
<i>Nomada ruficornis</i>	a	TNB	♂	(Broedparasiet <i>A. haemorrhoea</i>)
<i>Nomada signata</i>	z	TNB	♂,♀	(Broedparasiet <i>A. fulva</i>)
<i>Sphecodes monilicornis</i>	a	TNB	♀	(Broedparasiet grotere <i>Lasioglossums</i> . 4-notatum ? <i>sexnotatum</i> ?)
<i>S. pellucidus</i>	a	TNB	♀	idem
Crabronidae				
<i>Cerceris rybyensis</i>	a	stabiel	♀	Overal; Jaagt op <i>Halictus</i> en <i>Lasioglossum</i> ; g
<i>Crabro cribrarius</i>	a	stab	♂	Overal; vliegen;g
<i>Crabro peltarius</i>	a	stab	♀	Overal; vliegen; g
<i>Gorytes laticinctus</i>	vrij a	stab	♂	Bosranden; Cicaden, o.a. spuugbeestje;g
<i>Lestica clypeata</i>	vrij z	afgen	♂,♀	Bosranden; vlinders; h
<i>Lindenius albilabris</i>	a	stab	♂, 2♀	Overal; larven wantsen.g
<i>Oxybelus bipunctatus</i>	a	stab	♀	Overal; vliegen; g
Chrysididae				
<i>Hedychridium ardens</i>	a	toegen	♀	Parasitoid bij o.a. <i>Oxybelus</i>
<i>Hedychrum gerstSckeri</i>	minder a	stab	♂,♀	Parasitoid van groefbijendoder
<i>Hedychrum nobile</i>	a	stab	♂	Parasitoid van <i>Cerceris</i> spec.
<i>Holopyga generosa</i>	z	stab	2♂,3♀	Parasitoid van <i>Cerceris</i> spec.
Pompilidae				
<i>Auplopus carbonarius</i>	vrij a	stab	♀	Bosrand,tuin ; cellen in allerlei spleten
<i>Caliadurgus fasciatellus</i>	vrij a	stab	♀	Grasland,tuinen;
Vespidae				
<i>Symmorphus gracilis</i>	minder a	stab	♂,2♀	Bosrand; larven haantjes,snuutkevers.

Tabel 3. Merum, Isabellegreend (Ac. 193.354). Vooral habitat 25: Dijken. (Weeda et al 2006). Natuurdoeltype 39 type b en 53 (Bal et al 2001)

Wetensch. naam	Z klasse	RL cate- gorie	aantal sekse	bijzonderheden
Apidae s.l.				
<i>Andrena bimaculata</i>	zz	BE	♀	o.a. uiterwaarden; g
<i>Andrena flavipes</i>	a	TNB	2♀	Grasland; g
<i>Andrena hattorfiana</i>	zz	BE	2♂, 2♀	Droge graslanden met beemdtkroon; g
<i>Andrena labialis</i>	zz	BE	2♀	Bloemrijk, weinig bemest grasland; g
<i>Andrena minutula</i>	z	TBN	3♀	Overall;g
<i>Andrena nigroaenea</i>	a	TBN	3♂, 3♀	Grasland;g
<i>Andrena nitida</i>	a	TBN	3♂	Grasland;g
<i>Andrena pilipes</i>	zz	BE	♀	Uiterwaarden en akkers, vooral op gele kruisbloemen;g
<i>Andrena semilaevis</i>	zz	TBN	♀	Bosranden tot ruderaal terreinen;g
<i>Andrena wilkella</i>	z	KW	♀	Bloemrijk, niet bemeste graslanden;g
<i>Anthophora quadrimaculata</i>	zz	KW	♀	Groeven, dorpen en steden;g
<i>Halictus maculatus</i>	zzz	BE	♂	o.a. uiterwaarden;g
<i>H. tumulorum</i>	a	TNB	♀	Overall;g
<i>Hoplitis claviventris</i>	z	TNB	♀	Op vlinderbloemigen bv witte klaver;h
<i>Hylaeus hyalinatus</i>	a	TNB	♀	h
<i>Hylaeus signatus</i>			2♂	Gebonden aan reseda en wouw. Ruderaal terreinen, rivieroever, e.d.;h.
<i>Lasioglossum pauxillum</i>	zz	TNB	3♀	Langs rivieroever;g.
<i>Nomada armata</i>	zzz	BE	♀	Broedparasiet van <i>A. hattorfiana</i> .
<i>Nomada flavoguttata</i>	z	TNB	♀	Broedparasiet van o.a. <i>A. minutula</i> .
<i>Nomada fucata</i>	z	TNB	2♀	Broedparasiet <i>A. flavipes</i>
<i>Nomada striata</i>	zz	BE	2♀	Broedparasiet <i>A. wilkella</i>
<i>Nomada succincta</i>	z	TNB	2♀	Broedparasiet van o.a. <i>A. nitida</i>
<i>Nomada zonata</i>	zzz	GE	♂, ♀	Broedparasiet bij <i>Andrena</i> ?
<i>Sphecodes ephippius</i>	z	KW	♀	Broedparasiet van o.a. <i>H. tumulorum</i>
Crabronidae				
<i>Cerceris quadricincta</i>	vrij a	stab	♀	Zand- en lössgronden; snuitkevers;g
<i>Cerceris rybyensis</i>	a	stab	♀	Overall; jaagt op <i>Halictus</i> en <i>Lasioglossum</i> soorten;g
<i>Crossocerus dimidiatus</i>	minder a	stab	♀	Bosranden, parken, e.d ; vliegen ; h en ook leemwanden
<i>Crossocerus elongatulus</i>	vrij a	afgen	2♂, ♀	Bosranden, groeven, parken ; vliegen ; g en spleten gebouwen.
<i>Diodontus tristis</i>	vrij a	afgen	♂, ♀	Overall ; g ; bladluizen
<i>Trypoxylon figulus</i>	minder a	stab	♀	Overall ; h ; kleine spinnen
Chrysididae				
<i>Chrysis ignata</i> s.l.	a	stab	2♀	Overall ; parasitoid bij allerlei solitaire plooiwesp.
<i>Chrysis viridula</i>	zeer z	BE	♀	Parasitoid van <i>Odynerus spinipes</i>
Pompilidae				
<i>Agenioideus cinctellus</i>	minder a	stab	2♂, 3♀	
Vespididae				
<i>Ancistrocerus trifasciatus</i>	a	stab	2♀	Overall ; kleine rupsen ;h
<i>Euodynerus dantici</i>			♀	Kruidenrijke vegetaties ; prooi ?; h en in kleibult.
<i>Odynerus melanocephalus</i>	zeer z	BE	♀	Kruidenrijke vegetaties o.a. langs rivier. Larven snuitkevers en microlepidoptera; in leem
<i>Odynerus spinipes</i>	z	BE	2♂, ♀	?; Larven snuitkevers; g; verticale wandjes.
<i>Symmorphus gracilis</i>	minder a	stab	♂	Bosranden en groeven; larven haantjes en snuitkevers;h.

Voorlopige conclusies en aanbevelingen

Slechts één kort bezoek per gebied levert al veel waardevolle gegevens op. Maar natuurlijk te weinig voor een grondige vergelijking van beide gebieden. Het is wel duidelijk dat de Isabellegreend met zijn bloemrijke dijk zorgt voor een zeer rijke bijenfauna. De open kleibult is vooral als nesthabitat voor plooivleugelwespen aantrekkelijk. Dit heeft Peeters (1997) al vastgesteld. De Stalberg is duidelijk armer aan soorten. Dat verbaast niet: het is een veel kleiner terrein met een kleine, naar de rivier aflopende, helling met een minder rijke plantengroei. Voor beide terreinen geldt dat het voor de hier voorkomend aculeaten van levensbelang is dat ze het karakter behouden van schrale, bloemrijke graslanden. Zo schraal dat er hier en daar open plekken zijn waar ze hun nesten kunnen graven. De Isabellegreend blijkt een refugium te zijn voor bedreigde soorten bijen en plooivleugelwespen. Waarschijnlijk is het voorkomen van die soorten te danken aan het gevoerde beheer. Van groot belang is dat de kleibult zo min mogelijk begroeid raakt.

Literatuur

- Bal, D., H.M. Beije, M.Fellinger, R.Haveman, A.J.F.M. van Opstal, F.J. van Zadelhoff, 2001. Handboek Natuurdoeltypen. - LNV, Wageningen, 832 p.
- Megens, P., 2004. Inventarisatie Stalberg 2003. - Bzzz 19: 31-34.
- Peeters, T.M.J., 1997. Bijen en wespen op Isabellegreend. - Natuurhistorisch maandblad. 86(6): 145-150.
- Peeters, T.M.J. & M. Reemer. 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). - Stichting EIS-Nederland, 96 p.
- Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland. Nederlandse Fauna 6. - Naturalis, KNNV en EIS-Nederland, 507 p.
- Smit, J., 2006. Bijen en wespen. In: Eggelte, H. (red.). Arnhemse uiterwaarden. - Jubileumboek 100 jaar KNNV afdeling Arnhem, 127 p.
- Staal, E. et al. 1996. Uit en Thuis boek. - Handboek het Limburgse Landschap, Arcen, 271 p.
- Weeda, E.J., W.A. Ozinga & G.A.J.M. Jagers op Akkerhuis. 2006. Diversiteit hoog houden. Bouwsteen voor een geïntegreerd natuurbeheer. - Alterra- rapport 1418, Wageningen, 246 p.

Summary

Three members of the Dutch Entomological Society, section Hymenoptera, on their way to the summer meeting, visit two water meadows alongside the river Maas. The aculeate fauna of the small Stalberg is influenced by the nearby forest. The fauna of the open landscape of the Isabellegreend is very rich, with many endangered species. A large clay body offers nesting places for some rare eumenids.